

ISTORII MEDICALE ÎN MEMORIILE REGINEI MARIA A ROMÂNIEI (2)

Călin Bumbuluț¹, Andrei Bumbuluț², Rumelia Koren³

¹SCM dr Bumbuluț-dr Balaj, Satu Mare, România, ²Facultatea de Medicină, Universitatea de Medicină și Farmacie Iuliu Hațieganu, Cluj Napoca, România, ³Departmentul de Patologie, Spitalul Hasharon, Petah Tikva și Facultatea de Medicină Sackler, Universitatea Tel-Aviv, Israel

Adresa pentru corespondență:

Dr. Bumbuluț Călin

Satu Mare, str. Bobocului UK 30-440258

Email: bumbulutcalin@yahoo.com

Primit: 25.08.2014

Acceptat: 15.09.2014

Med Con June 2015 Vol 10, No 2, 125-130

Rezumat

Maria, regină a României născută Maria Alexandra Victoria de Saxa-Coburg și Gotha (29 octombrie 1875, Eastwell Park, Kent, Anglia – 18 iulie 1938, castelul Pelișor-Sinaia, Regatul României), a fost prințesă a Marii Britanii și Irlandei și consoarta regelui Ferdinand. Memoriile sale reprezintă o sursă importantă pentru informații inclusiv medicale, dar și o literatură surprinzătoare, ceea ce vădește un talent scriitoricesc. Demersul nostru vizează o incursiune în informațiile medicale cuprinse în memoriile Reginei Maria a României, după cunoștințele noastre fiind primul de acest fel.

Cuvinte cheie: Regina Maria, medicină, febră tifoidă, Ion Cantacuzino, Christea Buicliu, Wilhelm și Mite Kremnitz

Continuăm incursiunea în Memoriile Reginei Maria, volumul al II-lea, oprindu-ne asupra unor istorii medicale și nu numai, conotațiile culturale și sociale ale acestora aducând în atenție nume importante ale sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX.

„Simt că trebuie să amintesc aici o fință plină de bunătațe care în acele timpuri mi-a ieșit în cale. Sufeream de dureri de dinți în mod crâncen, eram toată numai

săgetări de durere. Mi se spuse că și aceasta era în legătură cu „drăguțul de prinț moștenitor ce avea să sosească” (nn. Principele Carol, viitorul Rege Carol al II-lea) și se credea că această idee îmi va micșora durerile, ceea ce nu se întâmplă nicidecum. Însă cu prilejul durerilor de dinți intra în viața mea dr Young. Doctorul Young era supus englez, dar american din naștere (...) Meștersugul lui era mare, însă nu fără durere pentru cei care se foloseau de el (...) Îmi chinui falca de sus și cea de jos și-mi scoase patru dinți, zicând că am prea mulți pentru micul spațiu ce le era rezervat (...). Una din spusele lui mi-a rămas neștersă

Figura 1. Regina Maria în 1902

pentru totdeauna (...) Mă găsisse plângând din cauza unor vești primite într-o scrisoare de acasă, îmi curgeau lacrimile ca o ploaie de primăvară. „Șterge-ți ochii, zise dr Young, acesta n-are să fie ultima dezamăgire din viața dumitale!” Acest scurt rezumat al situației, rostit fără zâmbet sau încruntare, dădea pe de-a-ntregul măsura omului. Prietenia noastră dăinui și după ce nu am mai avut nevoie să-mi îngrijească dinții. Și astăzi păstrez cu adevărată prețuire amintirea doctorului Young, care trăi până în primul an al Marelui Război” [1, p 41,42].

„(...) Elisabeta se grăbi însă și sosi la 11 octombrie, înainte să poată veni mama, așa că nu fură lângă mine în ceasul greu decât Aunty Elisabeta (nn. Regina Elisabeta) și un doctor român. Mai târziu, doctorul Cantacuzino și cu mine ne împrietenirăm temeinic, dar pe atunci era pentru mine un străin și îl priveam cu ochi plini de teamă” [1, p 65].

Ion Cantacuzino (25 noiembrie 1863-14 ianuarie 1934) urmează studii liceale precum și cele superioare de filosofie, științe naturale și medicină la Paris. În 1895 obține titlul de Doctor în Medicină cu teza: „*Recherches sur le mode de destruction du vibrion cholérique dans l'organisme*» («Cercetări asupra modului de distrugere a vibrionului holerici în organism»). După terminarea studiilor, lucrează în Institutul Pasteur din Paris ca asistent al lui Ilia Ilici Mecinikov în domeniul mecanismelor imunitare ale organismului. Întors în țară, este numit profesor de Medicină experimentală la Facultatea de Medicină din București (1901) și Director general al Serviciului Sanitar din România (1907). Cu sprijinul Regelui Ferdinand I, care-i oferă un teren pe malul Dâmboviței, Ioan Cantacuzino finalizează cel mai mare proiect al său: *Institutul de Seruri și Vaccinuri*, devenit activ începând cu anul 1921. Cantacuzino a cercetat imunizarea activă împotriva dizenteriei, febrei tifoide, dar a fost preocupat și de etiologia și patologia scarlatinei. În 1926, munca sa a devenit atât de performantă, încât România a fost a doua țară din lume după Franța care a introdus, fără să importe, bacilul Calmette-Guérin pentru vaccinarea profilactică a nou-născuților împotriva tuberculozei. Ca discipol al lui Mecinikov și-a dedicat o parte a cercetărilor sale fagocitelor, mijloacelor de apărare ale organismului împotriva agenților patogeni, precum și în problema imunității, inventând noțiunea de imunitate de contact. În timpul celui de al doilea Război Balcanic, a fost numit șeful acțiunii de combatere a epidemiei de holeră din Armata Română staționată în Dobrogea, îndeplinind aceeași poziție și în timpul Primului Război Mondial, pentru combaterea tifosului.

Regina Maria arată o deplină înțelegere a omului bolnav, familia ei fiind supusă repetat încercărilor date

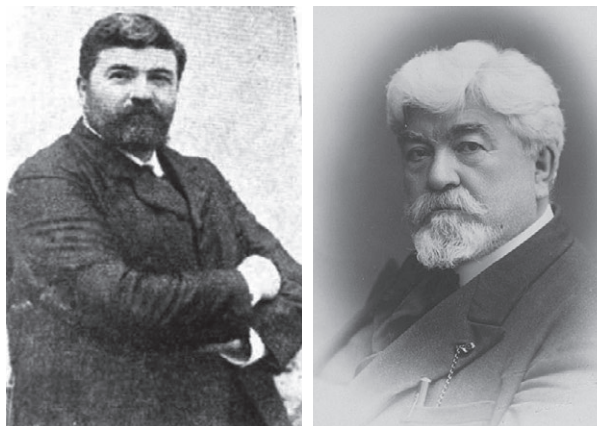

Figura 2. Ion Cantacuzino în 1902 (stânga) și la maturitate

de afecțiuni, după cum vom vedea și din tragedia pierderii ultimului născut, Mircea: „*Rar s-a întâmplat să fiu bolnavă, deoarece am o minunată putere de viață, însă de câte ori mi se întâmplă, nu mă puteam opri de a privi boala ca pe o umilire, ca o decădere. Te simți dată pe mâna altora și în voia lor; bolnavilor niciodată nu li se spune adevărul: din ziua în când te afli într-un pat de bolnav ai trecut granițele normale; ți se fac toate chefurile, dar domnesc alții în locul tău și gândesc pentru tine; starea ta orizontală, în contrast cu cea verticală a omului ce stă în picioare și se apleacă asupra ta, e prin ea însăși o înfrângere, o scădere a personalității tale, o inferioritate pe care ești nevoit s-o suporti. Niciodată nu mi-a plăcut să-mi predau voința în mâna altora, neștiind unde se va opri această predate*” [1, p 67,68].

Boala principelui moștenitor, viitorul Rege Ferdinand, crează o vie emoție în societatea sfârșitului secolului al XIX-lea, prin implicațiile dramatice pentru Regatul României ale unui eventual deces, dar și ale lungii perioade de boală: „*În vara aceluiași an, 1897, început atât de vesel, am avut de trecut printr-o groaznică îngrijorare: soțul meu se îmbolnăvi de o formă virulentă a frigurilor tifoide și era cât pe ce să-l pierdem. A fost în mai multe rânduri în pragul morții, căci boala s-a agravat din primele zile prin diferite complicații serioase, declarându-se la urmă o dublă pneumonie care era aproape să-i pună capăt zilelor. Mi-aduc aminte cum l-au menținut în viață prin injecții de apă sărată în doze mari, care-l chinuiau, dar îl scăpară. Nu mai știu exact câtă vreme a ținut boala, dar mi s-a părut nesfârșit de lungă (...). Trei doctori erau mereu în jurul lor: dr. Jean Cantacuzino, dr. Buicliu și dr. Kremnitz; acesta era german, avea o barbă lungă castanie, era un om foarte deștept și prieten personal al regelui și reginei. Pe atunci mă pricepeam puțin la boli și nu eram bună de nimic ca infirmieră (...)*” [1, p 136, 137].

Cel care avea să devină unul dintre promotorii Școlii Românești de Neurologie Psihiatrică profesorul

Christea Buicliu s-a născut la Roman la 7 decembrie 1857, într-o veche familie armenească. A urmat în Iași studiile secundare, iar apoi în 1875 pleacă la Paris pentru a studia medicina. Termină în 1883 Facultatea de Medicină și apoi se întoarce acasă. La București profesează ca medic primar la Spitalul Brâncovenesc, iar în 1886 la Clinica Medicală a Facultății de Medicină. Christea Buicliu este adeptul reformelor în Facultatea de Medicină și în sistemul sanitar românesc. Colaborează strâns în acest sens cu Victor Babeș, de care îl leagă o prietenie sinceră. A fost numit Efor al Spitalelor și devine unul dintre întemeietorii Școlii Românești de Neuropsihiatrie. A scris zeci de lucrări și articole în domeniu, printre care un „Tratat de terapeutică” în șase volume, „Istorie și ipnotism”, „Polinevrite arsenicale” sau „Lecțiuni clinice asupra semiologiei cardiace”. Prof. Dr. Christea Buicliu s-a stins prematur din viață la 57 de ani la 9 august 1916 și se odihnește la Roman în orașul său natal.

„Nu voi uita niciodată noaptea groaznică în care am fost chemată la patul sofului meu, căci doctorii credeau că se apropie sfârșitul (...) Nando zăcea pe spate, era atât de slab încât trupul lui părea una cu cearceaful. Avea fața lividă și răsufla cu greutate; ochii îi erau mari, deschiși, sticloși (...) Îi apucau ușor degetele cu ale mele; ale lui erau ude de nădușeală, nădușeala curgea de pe el, mâinile noastre unite zăceau într-o mică baltă de apă. Auzisem adesea vorbindu-se despre „nădușeala morții”, acum știam și eu ce înseamnă!” [1, p 139].

„Aripa morții nu atinsese casa noastră, dar convalescența prințului fu lungă și grea; în mai multe rânduri, căzu iar pradă bolii și marele dr. Leiden fu chemat în consultație. Românii, cu toate că au doctori cât se poate de buni, au obiceiul să cheme în ajutor medici străini. S-a trimis deci după Leiden, în urma stăruințelor tuturor. Nu pot spune că mi-a plăcut; acești oameni mari, chemați în cazuri urgente, îmi par întotdeauna cam nepăsători; ei nu pot avea pentru bolnavi aceleași sentimente ca aceia care au tremurat pentru viața lor de-a lungul grelelor ceasuri de îngrijorare. (...) A fost o mare ușurare pentru noi că ne-am putut duce bolnavul în aerul de munte proaspăt și întăritor, (nn la Sinaia) dar mai zăcu încă în pat timp de vreo șase săptămâni, palid, istovit, cu o barbă castanie, îngrozitor de schimbat, cu fața suptă și galbenă precum ceara, cu găuri în obraji și mâini ca de schelet. Mie îmi părea aproape un străin” [1, p 140].

Un eveniment care survine în timpul convalescenței prințului moștenitor ne oferă ocazia aducerii în atenție a unui nume important nu numai în lumea medicală, dar și a vieții artistice: „O întâmplare tragică și cu totul neașteptată se ivi în casa noastră (...): dr. Kremnitz, care trebuia să rămână la noi până la deplina însănătoșire a

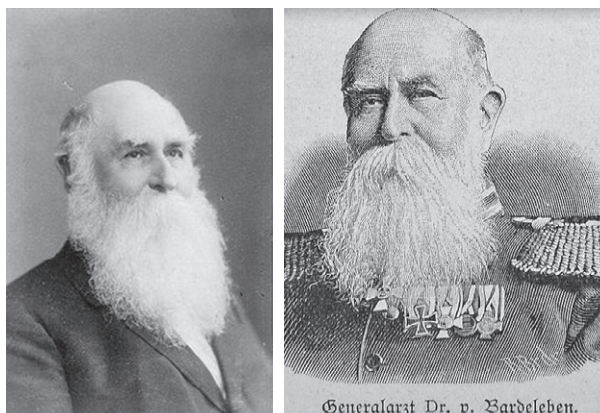

Figura 3. Heinrich Adolf von Bardeleben
(1 martie 1819 – 24 septembrie 1895)

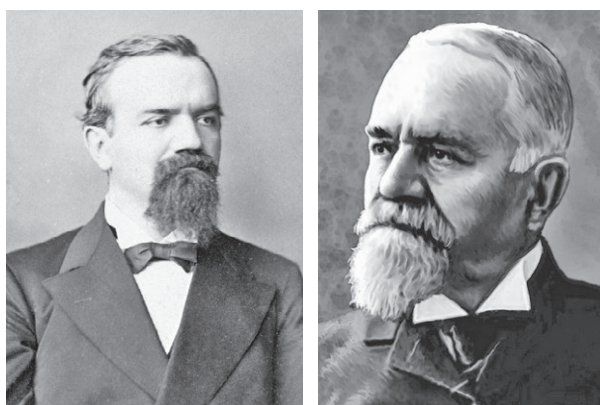

Figura 4. Titu Maiorescu în tinerețe 1882 (stânga)
și la maturitate

prințului, muri pe neașteptate într-o dimineață din pricina opririi inimii. (...) După moartea doctorului Kremnitz, intră în viața noastră doctorul Romalo, care fu doctorul nostru până la sfârșitul zilelor lui” [1, p 141,142].

Odată cu doctorul Kremnitz, își face apariția pe scena mondenă și culturală a României sfârșitului de secol XIX Mite Kremnitz, născută Marie Charlotte von Bardeleben, fiica celebrului chirurg Heinrich Adolf von Bardeleben. Și-a petrecut copilăria în Greifswald, Londra și începând cu 1868, în Berlin. În 1872, la 20 de ani, Mite se căsătorește cu Wilhelm Kremnitz.

O întâmplare din viața lui Titu Maiorescu îl va lega definitiv de familia Kremnitz: în drum spre Paris, va face un popas la Berlin, în octombrie 1859. Vizitând familia Kremnitz îi oferă „câteva suveniruri gastronomice” pe care le-a adus, cum zice el „din Orient”. În a treisprezecea zi de ședere în Berlin se întâmplă neprevăzutul: chiar în ziua plecării spre Paris, pe întuneric, cade într-o groapă pe o stradă berlineză și își luxează glezna, fiind nevoit să stea la pat. Kremnitzii îl instalează într-o cameră din casa lor și-l îngrijesc, chemându-i și un medic. Titu

Maiorescu a fost o vreme profesorul de limba franceză al celor patru copii ai familiei Kremnitz printre care și viitoarea lui soție, Clara. Într-o scrisoare din noiembrie 1859, de la Paris, își motivează ulterioarele decizii: „În Berlin am petrecut, timp de trei săptămâni, categoric cea mai fericită epocă a vieții mele. Zi de zi m-am aflat în sânul familiei cancelarului de justiție Kremnitz, deci zi de zi cu Clara. Din fericire, mi-am scrântit piciorul și a trebuit să zac după aceea opt zile la pat [...] pe scurt, mă căsătoresc cu Clara”.

Din căsătoria cu Clara Kremnitz, Titu Maiorescu a avut doi copii: o fată, Livia, și un băiat, Liviu.

La invitația lui Titu Maiorescu, Mite și Wilhelm Kremnitz fac în 1873 o vizită în România, la Iași, iar în ianuarie 1875 cei doi se stabilesc la București. Wilhelm Kremnitz își deschide un cabinet medical, devine medic secundar și apoi, din 1889, medic primar la Spitalul Brâncovenesc [2]. În cursul Războiului de Independență doctorul Kremnitz coordonează un spital militar instalat în Gara Cotroceni. Devine din ce în ce mai cunoscut și ajunge medic al familiei regale a României, urmând calea mentorului și socrului său care era foarte apreciat de Kaiserul Wilhelm I și care a fost medicul împăratului Frederic al III-lea al Germaniei.

În epocă, circula o celebră anecdotă a lui Caragiale, care în zilele noastre fără cunoașterea personajului, ar fi de neînțeles: „Ce legătură este între o sofă și doctorul Kremnitz? Niciuna, domnilor, niciuna! După cum știți sofaua este un pat olog, iar doctorul Kremnitz, de asemenea, un patolog”.

Legăturile familiale cu Maiorescu, apropierea de familia regală, Mite Kremnitz fiind domnă de companie a reginei Elisabeta, și talentul literar al Mitei le-au facilitat intrarea în lumea intelectuală a Bucureștiului. Mite Kremnitz a participat la reuniunile literare ale Junimii unde i-a cunoscut pe Eminescu, Iacob Negruzzi, Ion Slavici, Nicolae Gane, Theodor Rosetti și Petre Carp [3].

Eminescu venise la București ca redactor la ziarul Timpul. Pentru că poetul se confrunta cu mari dificultăți

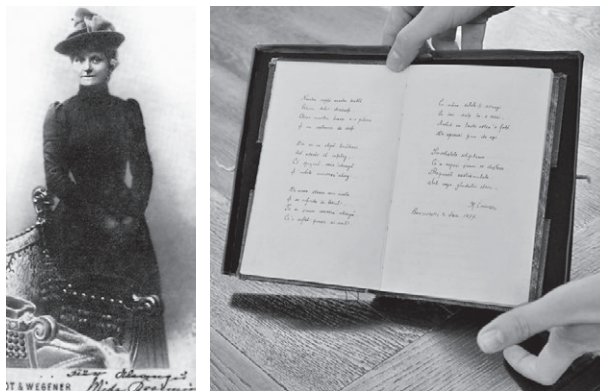

Figura 6. Mite Kremnitz și celebrul caiet roșu

materiale, îi oferă Mitei Kremnitz lecții particulare de română. Mihai Eminescu devine un obișnuit al familiei Kremnitz, fiind invitat în fiecare an să își petreacă sărbătorile de Crăciun aici. Se vedeau acasă la Maiorescu, la cenaclul Junimea și nu o dată, la Palatul Regal, unde regina îl invita pe Eminescu în pofida relației reci pe care acesta o avea cu regele Carol, pe care îl critica sever în articolele sale din Timpul.

Strănepotul Mitei Kremnitz, Georg, donează Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj celebrul „caiet roșu”, care conține poeziile transcrise de Eminescu pentru Mite, oferit în 4 ianuarie 1879 cadou pentru ziua ei de naștere. Manuscrisul conține cinci poezii în transcrierea poetului la care se adaugă încă patru copiate în același caiet de către Mite [4].

Mite Kremnitz a tradus poeziile lui Eminescu „Dorința”, „Peste vârfuri” și se pare că și „Luceafărul” în limba germană, a publicat o culegere de basme românești, iar din germană a tradus poeme și proze ale reginei Carmen Sylva. A scris piese de teatru și romane împreună cu Regina Elisabeta pe care le-au semnat cu pseudonimul *Ditto und Idem*. A colaborat cu regele Carol I al României la redactarea *Memoriilor* acestuia, în colecția donată de strănepotul Mitei existând și un mare număr de fișe, se pare scrise chiar de Carol I.

Wilhelm și Mite Kremnitz au avut doi fii: Georg-Titus, născut în 1876 la București și Emanuel (Manoli), născut în 1885 la Peleş [5]. Despre cei doi copii ai Mitei s-a afirmat că ar fi fost concepuți cu Titu Maiorescu (Georg), respectiv cu regele Carol I (Emanuel). De asemenea se spune că numele de botez al lui Maiorescu, Titu, a ținut să i-l pună în forma latinizată, cum semna el de multe ori, „Titus”, copilului său, nelegitim, Georg [6].

Wilhelm Kremnitz moare la 31 iulie 1897 la Peleş fiind înmormântat pe domeniul regal, în apropiere de cascada Urlătoarea, ulterior mormântul fiind mutat în parcul localității.

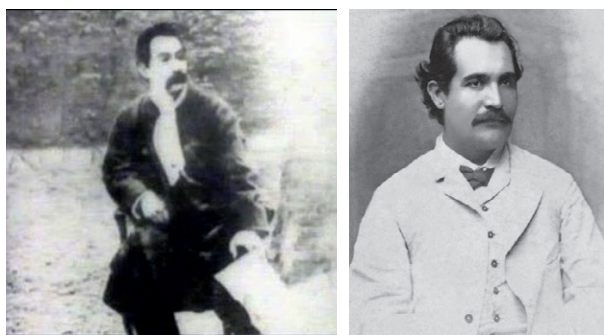

Figura 5. Mihai Eminescu în ultima fotografie cunoscută (stânga) și la maturitate (dreapta)

Figura 7. Mormântul lui Wilhelm Kremnitz

Conform Reginei Maria, Mite, pe care Regina de altfel nici nu o numește pe nume ci doar ca soția doctorului Kremnitz, a scris cartea „La Curtea din Ragusa”, în care povestește parodiind viața de la Curtea Regală a României, spre deziluzia Reginei Maria, unul din motivele pentru care prezența ei este semnalată în treacăt și cu superficialitate în memoriile Reginei: „Se făcu mare vâlvă când sosi din străinătate doamna Kremnitz la înmormântarea soțului ei. Cu toate că Aunty (nn. Regina Elisabeta) avea destule motive să n-o iubească, o primi ca pe o persoană din familie. Aceste două femei se asemănau în chip ciudat. Amândouă erau scriitoare, amândouă aveau părul cărunt, tăiat scurt, ochii adânciți în orbite și îngândurați (...) Cu câțiva ani înainte scriseseră o carte împreună în formă de scrisori schimbate între două prietene. Colaborarea fusese interesantă și fără îndoială le unise pentru un timp în aceeași însuflețire, dar acestea se întâmplaseră înainte de vremea mea și știam că, acum, Aunty nu mai avea în inimă dragostea pentru doamna Kremnitz. Ruptura se făcuse mi se pare când Unchiul (nn. Regele Carol I) îi propusese doamnei Kremnitz să-i ajute la scrierea Memoriilor lui, în loc de a-i cere aceasta lui Aunty, ea însăși poetă și scriitoare. (...) Mai târziu, înmăscuta ei jocosie ieși mai tare la iveală când se răzbură în chip nedemn împotriva finței regale, care fusese odată colaboratoarea ei, scriind un roman prost și totodată cam vulgar cu titlul *La Curtea din Ragusa*, în care, schimbând numele persoanelor și locurilor, povestea în formă de parodie ciudățeniile lui Aunty și făcea o descriere răutăcioasă a curții și a obiceiurilor ei. Doamna Kremnitz, bineînțeles, sub un nume schimbat, joacă în acel roman rolul unei femei inteligente care e consolatoarea regelui și îndreaptă greșelile făcute de regină. E o carte vrednică de tot disprețu!” [1, p 142,143].

În codicilul testamentului din 1899, scris în decembrie 1911, Carol I menționează: „Fiii doctorului Kremnitz vor primi fiecare patruzeci mii lei ca dar și vor da din această sumă patru mii lei mumei lor, a cărei pensie de douăsprezece mii lei, dată până acum, va fi plătită până

la moartea sa”. Deși viața în România îi era asigurată, având această rentă anuală acordată de regele Carol I - echivalentul a peste 111.000 lei în zilele noastre - după moartea soțului ei Mite Kremnitz preferă să se întoarcă la Berlin considerând că posibilitățile de a acorda o bună educație fiilor săi sunt mai favorabile în Imperiul German. Este interesantă de asemenea legătura ulterioară a fiilor Mitei cu România, Georg-Titus urmând o școală de ofițeri, iar Emanuel studii medicale. Cei doi sunt înrolați în Armata Imperială și intră în România în 1918 cu trupele de ocupație ale Puterilor Centrale. Georg-Titus Kremnitz, ofițer al Statului Major al armatei germane, face parte din delegația care îi propune lui Titu Maiorescu, care, culmea ironiei, se pare că era și tatăl lui natural, să formeze un guvern de ocupație, antidinastic, propunere refuzată de acesta. Pe de altă parte, el a permis totuși recuperarea manuscriselor Fondului de Slavistică al Bibliotecii Academiei,

Figura 8. Elisabeta cu fiica sa Maria (în familie Itty, 1870 – 1874). Fotografie de la 1873

Figura 9. Fotografia de logodnă din anul 1869: Elisabeta de Wied, Domnitorul Carol I. al României (născut Prinț de Hohenzollern-Sigmaringen), Principesa-mamă Marie de Wied, Principele Wilhelm de Wied (fratele Elisabetei)

documente rechiziționate de armata bulgară și în curs de a fi transportate peste Dunăre [7]. De asemeni, căpitanul Emanuel Kremnitz, presupusul fiu al lui Carol I, deși a fost un timp șeful cenzurii, este cel care a salvat, în 1916, arhiva lui B. P. Hașdeu de la Câmpina.

Bolnavă, Mite Kremnitz s-a stins din viață la data de 18 iulie 1916. Este eroina romanului biografic al lui Eugen Lovinescu, „Mite”.

Referințe

1. Maria, Regina României. *Povestea vieții mele*, Ed. RAO, București, 2013, Vol II, pag 41-2, 65,67, 136-7, 139, 140, 141-143.
2. Nuță I. Prefața la romanele *Mite* și *Bălăuța* de Eugen Lovinescu, vol. 20 din Colecția Eminesciana, Editura Junimea, 1980.
3. Todescu V. *Mite Kremnitz și Junimea*, Annales Universitatis Apulensis Series Philologica, v. 2, 2006.
4. Hângănuț R. *Povestea „Caietului Roșu” manuscrisul eminescian aflat în posesia BCU*, Transilvania Reporter, 15 ianuarie 2014.
5. Kremnitz G. *Mite Kremnitz und ihre rolle in den deutsch-rumäniscgen Beziehungen*, in *Rumänien und Europa: Transversale: Kolloquium der Humboldt-Universität zu Berlin in Zusammenarbeit mit dem Rumänischen Kulturinstitut Titu Maiorescu*, Maren Huberty&Michèle Mattusch Editors, Humboldt-Universität Berlin, Frank & Timme GmbH, 2009, pp. 121-34.
6. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu în fața instanței documentelor*, București, Biblioteca Bucureștilor, 2004, pp 24-8.
7. Tăbăraș S, *Eroi „mărunți”*, Revista Luceafărul, 2, 2009.